

มักกฎ วรคที่หก

พระราชชาติธรมว่า “พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา ต้องถือเอาองค์หนึ่งประการแห่งแมลงมุมชักใย ไกล่ทาง เป็นไฉน?”

พระเถรเจ้าทูลว่า “ขอถวายพระพร แมลงมุมชักใยไกล่ทางนั้น ชักใยดุจเพดานไว้ไกล่ทางแล้ว, ถ้าว่านอนหรือหลงหรือบังมาติดที่ไยนั้น, ก็จับเอาสัตว์มีหนอนเป็นต้นนั้นกิน ฉันใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องทำไย คือ สติปัญญาให้เป็นดุจเพดาน ที่ทวารทั้งหก ถ้าว่าแมลงกล่าวคือ กิเลสมาติดที่ไยนั้น, ก็ฆ่าเสียที่ไยนั้น ฉันนั้น. นี้แล ต้องถือเอาองค์ประการหนึ่งแห่งแมลงมุมชักใยไกล่ทาง.

แม้พระอนุรุธเถระ ก็ได้กล่าวไว้ว่า:-

‘สติปัญญาอันประเสริฐสูงสุด เป็นดุจเพดานในทวารทั้งหก กิเลสทั้งหลายมาติดในเพดาน คือ สติปัญญานั้น ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง พึงฆ่ากิเลสนั้นเสีย’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา ต้องถือเอาองค์หนึ่งประการแห่งทารกกินนม เป็นไฉน?”

ธ. ขอถวายพระพร ทารกกินนมย่อมข้องอยู่ในประโยชน์ของตน อยากนมก็ร้องให้ ฉันใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องข้องอยู่ในประโยชน์ของตน เป็นผู้มึนธรรมเป็นเครื่องรู้ ในอุทเทส ปริปัจฉา สัมมาประโยชน์ ที่สังคัตถ์ ความอยู่รวมด้วยบุคคลผู้ควรเคารพ ความคบกับกัลยาณมิตร ฉันนั้น. นี้แล ต้องถือเอาองค์ประการหนึ่งแห่งทารกกินนม.

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสไว้ในปรินิพพานสูตร ในที่สมณิกายอันประเสริฐว่า:-

‘ดูก่อนอานนท์ ท่านทั้งหลายจงสืบต่อไปในประโยชน์ของตน, จงประกอบเนื่อง ๆ ในประโยชน์ของตน, จงเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีจิตสงบแล้ว อยู่ทุกอิริยาบถ ในประโยชน์ของตน’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา ต้องถือเอาองค์หนึ่งประการแห่งเต่าเหลือ เป็นไฉน?”

ธ. “ขอถวายพระพร เต่าเหลือเวียนเสียซึ่งน้ำ เพราะกลัวแต่น้ำที่ว่ายอยู่บนบก ก็แต่หาเสื่อมาจากอายุ เพราะการเวียนเสียซึ่งน้ำนั้นไม่ฉันใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้เห็นภัยในความประมาทอยู่เป็นนิตย์ เห็นคุณวิเศษในความไม่ประมาทอยู่เป็นปกติ ก็แหละความเสื่อมาจากสามัญคุณ ไม่ ย่อมเข้าไปในที่ใกล้พระนิพพาน เพราะความเป็นผู้มีอันเห็นภัยเป็นปกติ ฉันนั้น. นี้แล ต้องถือเอาองค์ประการหนึ่งแห่งเต่าเหลือ.”

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสไว้ในธรรมบทว่า:-

“ภิกษุผู้ยินดีในอับปมาทธรรม หรือมีปกติเห็นภัยในความประมาท, เป็นผู้ไม่ควรจะเสื่อมในที่ใกล้พระนิพพาน ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา ต้องถือเอาองค์ห้าประการแห่งปาชัญ เป็นไหน?”

ธ. “ขอถวายพระพร ธรรมดาปาชัญย่อมปกปิดไว้ซึ่งชนผู้ไม่สะอาด ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องปกปิดซึ่งความผิดความพลั้งพลาดแห่งชนเหล่านั้น ไม่เปิดเผย ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่ต้นแห่งปาชัญ.”

อนึ่ง ปาชัญเป็นที่ว่างจากชนเป็นอันมาก ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้ว่างจากชาย คือ รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และกิเลสทั้งปวง ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งปาชัญ.

อนึ่ง ปาชัญเป็นสถานที่เงียบ เป็นที่ปราศจากความคับแคบด้วยชน ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้สงบสงัดจากอกุศลธรรมอันลามกทั้งหลาย ซึ่งมีไช้ของประเสริฐ ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สามแห่งปาชัญ.

อนึ่ง ปาชัญเป็นที่อันสงบหมดจด ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้สงบแล้ว หมดจดแล้ว ดับแล้ว มีมานะอันละแล้ว มีความลบหลู่คุณท่านอันละแล้ว ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สี่แห่งปาชัญ.”

อนึ่ง ปาชัญเป็นสถานที่อันอริยชนต้องเสพ ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้ต้องเสพด้วยอริยชน ฉันทิ. นี้แลต้องถือเอาองค์ที่ห้าแห่งปาชัญ.

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสไว้ในสังยุตตนิกายอันประเสริฐว่า:-

‘ผู้มีปัญญาพึงเสพกับด้วยบัณฑิตทั้งหลาย ผู้ไกลจากกิเลส ผู้มีจิตสงบแล้ว มีตนสงบไปแล้ว มีปกติเพ่งพินิจ ผู้มีความเพียรอันปรารถนาแล้วเป็นนิตย’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา ต้องถือเอาองค์สามประการแห่งต้นไม้ เป็นไหน?”

ธ. “ขอถวายพระพร ขึ้นชื่อว่าต้นไม้ ย่อมทรงดอกและผลฉันทิ. โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้ทรงดอก กล่าวคือ วิมุติ และผล กล่าวคือ สามัญญคุณ ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่หนึ่งแห่งต้นไม้.

อนึ่ง ต้นไม้ย่อมให้ซึ่งร่มเงาแก่ชนทั้งหลายผู้เข้าใกล้ ฉันทิ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้ต้อนรับ ด้วยอามิสปฏิสันถารหรือธรรมปฏิสันถารแก่บุคคลผู้เข้าไปหา ฉันทิ. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งต้นไม้.

อนึ่ง ต้นไม้ย่อมไม่ทำซึ่งความที่รุ่มเงาให้เป็นของมีประมาณต่างกัน ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องไม่ทำความเป็นของมีประมาณต่างกันในสัตว์ทั้งปวง ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สามแห่งต้นไม้.

แม้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ก็ได้กล่าวไว้ว่า:-

“พระมุนีนาถเจ้า เป็นผู้ที่มีพระหฤทัยเสมอในชนทั้งปวง คือ ในเทวทัตผู้ฆ่า ในอังกุลิมาลกโจร ในธนपालกคชสาร และในพระราหุล ดังนี้”

ร. “พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ต้องถือเอาองค์ห้าประการแห่งฝนเป็นไฉน?”

ถ. “ขอถวายพระพร ฝนย่อมระงับเสียซึ่งฤดูเห็งือโคลซึ่งเกิดขึ้น ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องระงับเสียซึ่งฤดูเห็งือโคล คือ กิเลสซึ่งเกิดขึ้น ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่หนึ่งแห่งฝน.

อนึ่ง ฝนย่อมยังความร้อนที่แผ่นดินให้ดับเสีย ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยังโลกทั้งเทวโลกด้วยเมตตาภาวนาฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งฝน.

อนึ่ง ฝนย่อมยังพืชทั้งปวงให้งอกขึ้น ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยังศรัทธาของสัตว์ทั้งปวงให้เกิดขึ้น แล้วหว่านลงซึ่งพืช กล่าวคือ ศรัทธานั้น ในสมบัติสามประการ คือ ทิพยสมบัติ และมนุษย์สมบัติ จนถึงสุขสมบัติ คือ นิพพานอันมีประโยชน์อย่างยิ่งฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สามแห่งฝน.

อนึ่ง ฝนตั้งขึ้นแล้วแต่ฤดู ย่อมรักษาไว้ซึ่งหญ้า ต้นไม้ เครือเขา พุ่มไม้ ผัก และไม้เป็นเจ้าแห่งไพรทั้งหลาย ซึ่งงอกขึ้นบนแผ่นดินฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยังความทำนใจโดยอุบายที่ชอบให้เกิดขึ้น แล้วรักษาไว้ซึ่งสมณธรรมด้วยความทำนใจโดยอุบายที่ชอบนั้น เพราะว่าการุศลธรรมทั้งปวงมีโยนิโสมนสิการเป็นมูลราก ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สี่แห่งฝน.

อนึ่ง ฝนเมื่อตก ย่อมยังแม่น้ำ หนอง สระบัว ซอก ห้วย ธาร เขา บึง บ่อ ให้เต็มด้วยธารน้ำทั้งหลาย ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยังฝนคือธรรมให้ตก ด้วยปริยัติเป็นที่มา ยังใจแห่งชนทั้งหลาย ผู้ใคร่ซึ่งธรรมอันบุคคลพึงตรัสรู้ ให้เต็มรอบ ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่ห้าแห่งฝน:-

แม้พระสารีบุตรเถระผู้ธรรมเสนาบดี ก็ได้กล่าวไว้ว่า:-

‘พระมหามุนีผู้ทรงพระภาคเจ้า ทอดพระเนตรเห็นชนผู้อันพระองค์ควรแนะนำให้ตรัสรู้ ในที่แม้มีแสนโยชน์เป็นประมาณ ก็เสด็จพุทธดำเนินไปหาชนนั้นโดยขณะเดียว ยังชนนั้นให้ตรัสรู้ธรรม’ ดังนี้.

ร. “พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ต้องถือเอาองค์สามประการแห่งแก้วมณี เป็นไฉน?”

ถ. “ขอถวายพระพร แก้วมณีเป็นของหมดจดส่วนเดียว ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้มีอาชีพรหมดจดส่วนเดียวฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่หนึ่งแห่งแก้วมณี.

อนึ่ง แก้วมณีย่อมไม่เจือปนกับอะไร ๆ ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องไม่ระคน ด้วยคนชั่วทั้งหลาย ด้วยสหายชั่วทั้งหลาย ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งแก้วมณี.

อนึ่ง แก้วมณีอันนายช่างย่อมประกอบกับชาติแล้วทั้งหลาย ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องอยู่ร่วมกับบุคคลทั้งหลายผู้มีชาติอุดมเลิศ ต้องอยู่รวมด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติ ผู้ตั้งอยู่ในผล ผู้พร้อมเพรียงด้วยเสขผล ด้วยมณีนีรตนะ คือ สมณะผู้ใสด่าบัน สหาคามี อนาคารมี อรหันต์ เติวิชชา ฉพิภิญญา ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่สามแห่งแก้วมณี.

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสพุทธพจน์ไว้ในสุตตนิบาตว่า :-

‘ท่านทั้งหลายผู้บริสุทธิมีสติตั้งมั่น พึงสำเร็จการอยู่รวมด้วย ผู้บริสุทธิต่างหลาย, แต่ฉันทนั้น ท่านทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน มีปัญญารักษาตนโดยไม่เหลือ จักทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ต้องถือเอาองค์สี่ประการแห่งพรานเนื้อ เป็นไฉน?”

ถ. “ขอถวายพระพร พรานเนื้อเป็นผู้มีความหลับน้อย ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องเป็นผู้มีความหลับน้อย ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่ต้นแห่งพรานเนื้อ.

อนึ่ง พรานเนื้อย่อมผูกใจอยู่แต่ในเนื้อทั้งหลาย ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องผูกใจอยู่แต่ในอารมณ์ทั้งหลาย ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งพรานเนื้อ.

อนึ่ง พรานเนื้อย่อมรู้กาลของกิจที่จะพึงทำ ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องรู้จักกาลของความหลักรัณอยู่ว่า ‘กาลนี้เป็นกาลของความหลักรัณอยู่, กาลนี้เป็นกาลของความออกจากความหลักรัณอยู่’ ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่สามแห่งพรานเนื้อ.

อนึ่ง พรานเนื้อเห็นเนื้อแล้ว ย่อมยังความยินดีให้เกิดเฉพาะว่า ‘เราจักได้เนื้อนี้’ ดังนี้ ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องริ่รรมย์ในอารมณ์ ยังความยินดีให้เกิดเฉพาะในอารมณ์ว่า ‘เราจักบรรลुकุณพิเศษอันยิ่ง’ ดังนี้ ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่สี่แห่งพรานเนื้อ.

แม้พระโมฆราชเถระ ก็ได้กล่าวไว้ว่า:-

‘ภิกษุได้อารมณ์แล้ว มีจิตส่งไปในอารมณ์แล้ว ยังความยินดีให้เกิดยิ่งว่า ‘เราจักบรรลुकุณอันยิ่ง’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ต้องถือเอาองค์สองประการแห่งพรานเบ็ด เป็นไฉน?”

ถ. “ขอถวายพระพร พรานเบ็ดย่อมวัดปลาทั้งหลายขึ้นด้วยเบ็ด ฉันทไฉ, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยกขึ้นซึ่งสัมภุมผลทั้งหลายอันยิ่งด้วยญาณ ฉันทนั้น. นี่แล ต้องถือเอาองค์ที่หนึ่งแห่งพรานเบ็ด.

อนึ่ง พรานเบ็ดฆ่าซึ่งปลาตัวเล็ก ๆ ย่อมได้ลาภเป็นอันมาก ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องละซึ่งอามิสในโลกเล็กน้อยเสีย; เพราะว่าละเสียซึ่งอามิสในโลกแล้ว ย่อมบรรลุลสาัมัญผลเป็นอันมาก ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งพรานเบ็ด.

แม้พระราชาหุลเถระ ก็ได้กล่าวไว้ว่า:-

‘ละโลกามิสเสียแล้ว พึงได้สุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อัปปณหิตวิโมกข์ และผลสี่ อภิญญาหก’ ดังนี้.”

ร. “พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ต้องถือเอาองค์สองประการแห่งช่างไม้ เป็นไฉน?”

ธ. “ขอถวายพระพร ช่างไม้ย่อมถากไม้ตามเส้นดำ คือ สายบรรทัดที่ซึ่งขีดไว้ ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องยืนอยู่ที่แผ่นดิน กล่าวคือ ศีล แล้วถือซึ่งขวาน กล่าวคือ ปัญญา ด้วยมือ กล่าวคือ ศรัทธา ถากซึ่งกิเลสทั้งหลาย อนุโลมตามพระชินพระศาสนา ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่หนึ่งแห่งช่างไม้.

อนึ่ง ช่างไม้ถากกระพ้อออกเสีย ถือเอาแต่แก่น ฉนใด, โยคาวจรผู้ประกอบความเพียร ก็ต้องนำเสียซึ่งหนทางแห่งความกล่าวแก่งแย่งว่า ‘เที่ยง ขาด ชีวิตฉนนัน สรรีฉนนัน, ชีวิตอื่น สรรีอื่น, ธรรมชาติสูงสุดฉนนัน, ธรรมชาติสูงสุดฉนนัน, ธรรมชาติฉนนันปัจจัยไม่ทำแล้วไม่ควร, ไม่ใช่ความกระทำของบุรุษ, มิใช่ความอยู่ด้วยสามารถแห่งความประพตติพรหมจรรย์, ความฉิบหายแห่งสัตว์, ความปรากฏแห่งสัตว์ใหม่, ความที่สังขารเที่ยง, ผู้ใดกระทำ ผู้ฉนนันรู้แจ้งพร้อมเฉพาะ, ผู้ฉนนันกระทำ ผู้ฉนนันรู้แจ้งพร้อมเฉพาะ, ความเห็นกรรมและผลของกรรม, ความเห็นผลของความกระทำฉนนันก็ดี ซึ่งหนทางแห่งความกล่าวแก่งแย่งอย่างอื่นก็ดี แล้วถือเอาซึ่งความเป็นจริงแห่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งความที่สังขารทั้งหลายสูญอย่างยิ่ง ซึ่งความที่สังขารทั้งหลายเป็นของไม่มีเพียร ไม่มีชีวิต ซึ่งความที่สังขารทั้งหลายเป็นของล่วงส่วน ซึ่งความที่สังขารทั้งหลายเป็นของว่างเปล่า ฉนนัน. นี้แล ต้องถือเอาองค์ที่สองแห่งช่างไม้.

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เทพาติเทพ ก็ได้ทรงภาสิตไว้ว่า:-

“ท่านทั้งหลาย จงกำจัดเสียซึ่งกิเลสดุจหยากเยื่อ จงเสือกไปเสียซึ่งกิเลสอันดุจสวะ ฉนนัน ท่านทั้งหลาย จงลอยเสียซึ่งบุคคลทั้งหลายผู้เป็นดุจฟาง ผู้ไม่ใช่สมณะ แต่มีความถือตัวว่าเราเป็นสมณะ ครั้นท่านทั้งหลายกำจัดบุคคลทั้งหลายผู้มีความปรารถนาลามก มีอาจระและโคจรฉนนันลามก พึงเป็นผู้หมดจด มีสติตั้งมั่นสำเร็จความอยู่รวมด้วยบุคคลผู้หมดจดทั้งหลาย’ ดังนี้.”

หัวข้อประจำมักกฏวรรคฉนนัน

แมลงมุมหนึ่ง ทารกหนึ่ง เต่าหนึ่ง ป่าหนึ่ง ต้นไม้หนึ่ง ฝนหนึ่ง แก้วมณีหนึ่ง พวานเนื้อหนึ่ง
พวานเบ็ดหนึ่ง ช่างไม้หนึ่ง.